

OUDHEIDKUNDIG ONDERZOEK TE STEIN E.O. II (2006)

W.P.A.M. HENDRIX

ALGEMEEN

In 2006 werd op verschillende plaatsen in Stein en omgeving archeologisch onderzoek uitgevoerd ten behoeve van bouw- en aanlegprojecten zoals Kattekop en Kanaalboulevard te Urmond en Joannes Riviustraat te Elsloo.

Bijna twintig jaren veldonderzoek naar de Bandkeramische nederzetting op het bedrijventerrein Sanderboutlaan bij Elsloo kon in de zomer van dit jaar worden afgesloten. Op het laatste bouwperceel van dit terrein kon namelijk afsluitend veldonderzoek worden gedaan. Een ander opmerkelijk bouwproject kon slechts vanaf de zijlijn archeologisch worden begeleid, namelijk de stabiliseringswerkzaamheden van de oude St.Martinuskerk te Stein.

In september 2006 werden de hoofdlijnen van het archeologiebeleid van de gemeente Stein door de gemeenteraad vastgesteld. Hiermee is een mijlpaal bereikt in de archeologische monumentenzorg van deze gemeente. Het zwaartepunt van het archeologiebeleid ligt op de Bandkeramische Cultuur omdat deze de archeologische identiteit van deze gemeente vormt.

Ook werd gedurende het jaar een aantal opmerkelijke oppervlaktevondsten gedaan waarmee, zoals gewoonlijk, dit jaaroverzicht wordt afgesloten.

1. BANDKERAMIEK, IJZERTIJD EN MIDDELEEUWSE STADSWALLEN TE URMOND - KATTEKOP

Na een eerste verkenning met proefsleuven in 2005 (Hendrix 2006) werd het archeologische onderzoek in het revitaliseringsgebied Kattekop te Urmond door middel van archeologische begeleiding van de sloop van de huizen gecontinueerd in de periode februari, maart en april 2006. Dit onderzoek werd eveneens uitgevoerd door het opgravingsbedrijf Becker & Van de Graaf en in opdracht van Woningstichting Urmond.

In dit veldonderzoek stonden de ontgravingen voor het verwijderen van funderingen en kelders centraal. Om een goede verdeling van de onderzoekspunten over het gebied te verkrijgen werden aanvullend diverse kleine ontgravingen gemaakt, ook wel kijkaten genoemd, met een breedte van ca. 2 m en een lengte van ca. 5 m. (Hoven & De Kramer 2006). In totaal konden 28 van dergelijke onderzoekspunten in het gebied worden gerealiseerd.

Opmerkelijk was het aantreffen van bodemverkleuringen met aardewerk in het noordwestelijk gebiedsdeel tussen de Torenstraat en de Hoge Bergstraat. Deze sporen bleken die uit de Vroege IJzertijd (800 - 500 v.Chr.) te dateren. De vondsten duiden op bewoning in die tijd en opgraving later in 2006 moest uitwijzen welk karakter dit had.

Figuur 1.
IJzertijdaardewerk
van Urmond-
Kattekop (naar
Claeys & Van de
Graaf 2007).

Ook het tracé van de stadswallen van Urmond werd tijdens het veldonderzoek in het voorjaar verkend.

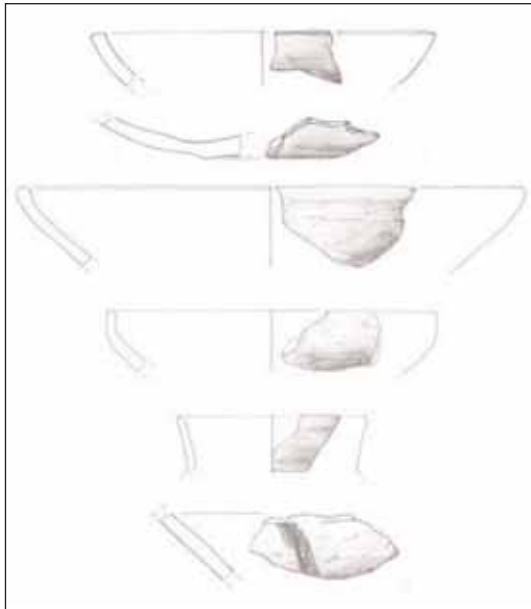
In oktober werd gestart met de laatste fase van het archeologisch onderzoek in de vorm van opgravingen. De opgravingen richtten zich op de IJzertijd site en het stadswallenterrein. De IJzertijd site bleek uiteindelijk uit acht bodemsporen te

bestaan waarvan er drie tijdens de archeologische begeleiding reeds waren ontdekt. Deze bodemverkleuringen lagen merendeels geclusterd en de grootste afmeting bedroeg ca. 6,5 m bij ca. 3 m. Onder de aangetroffen bodemsporen waren één of twee middenstaanders van een huis aanwezig en twee leemwinningskuilen. Vermoed wordt dat alleen de diepste grondsporen bewaard zijn gebleven en dat door de eeuwen heen hoger gelegen sporen van deze IJzertijd nederzetting door erosie zijn verdwenen. Hierdoor kan het oorspronkelijk karakter van de IJzertijdbewoning niet worden gereconstrueerd.

Het in de kuilen aangetroffen vaatwerk bestaat uit scherven van conische schalen met een haakrand, schrägrandpotten, geknikte potten, schalen en bekers (zie figuur 1). Diverse exemplaren vaatwerk kennen een gedeeltelijk besmeten oppervlak. Versierd vaakwerk komt niet veel voor en bestaat vrijwel uitsluitend uit kamstreekversiering op een deel van het oppervlak van potten en

schalen en uit (vinger)indrukken van de potrand. In totaal werden 445 scherven van aardewerk gevonden met een totaalgewicht van 12,7 kg. Ze kunnen worden gedateerd in de periode Late Bronstijd en Vroege IJzertijd met een nadruk op het einde van Hallstatt D.

In het vroege voorjaar werd dus al een dwarsprofielsleuf gericht getrokken over het tracé van de stadswallen van Urmond, tussen de Torenstraat en de Bergstraat (zie figuur 2). Deze stadswallen van Urmond waren ten noorden van het onderzoeksgebied in de eerste helft van de 20e eeuw nog in het terrein waar te nemen, alvorens ze verdwenen onder de westelijke opritten naar de brug over het Julianakanaal. Het betrof het gedeelte tussen de Vonckepoort (momenteel Bergstraat) in het zuiden en de Kooypoort (momenteel Brugstraat) in het noorden. De Kooypoort was het laatste poortgebouw in de stadswallen van Urmond en werd in 1856 of kort daarna afgebroken voor de bouw van een huis (Heijen & Huijgen

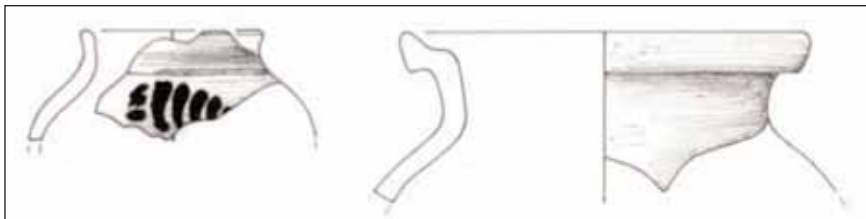
Figuur 2. Dwarsprofiel over een deel van de stadswallen van Urmond te Kattekop (lengte ca. 10 m, diepte ruim 2 m; april 2006).

1957). Enig spoor van de stadswallen in het onderzoeksterrein tussen de Torenstraat en de Bergstraat ontbrak maar aan de hand van oude kaarten kon het tracé ervan vrij nauwkeurig worden bepaald.

In het gecreëerde verticale bodemprofiel over het stadswallentracé was de opbouw van dit verdedigingssysteem duidelijk waar te nemen (zie figuur 2). Het bleek namelijk te bestaan uit 2 wallen en 2 greppels en in de vulling van de greppels werden fragmenten van middeleeuws aardewerk aangetroffen. De vondst van een dergelijk dubbel wallensysteem verklaart het toponiem “Achter de Wallen” die aan dit gebied is gegeven op oudere topografische en kadastrale kaarten (zie o.a. Hendrix 2005 afb. 6 p. 129).

De opgraving van het stadswallenterrein in oktober 2006 bevestigde de interpretatie van de waarnemingen van het vroege voorjaar. Het systeem bleek te zijn opgebouwd uit 2 wallen met een breedte van 4 resp. 2 meter en een hoogte van ca. 1 m. Naast deze wallen lagen 2 droge grachten met een breedte van 3 tot 4 m en een diepte van circa 1,5 m. De breedte van dit wallen en grachtensysteem bedroeg dus 12 tot 14 m in totaal.

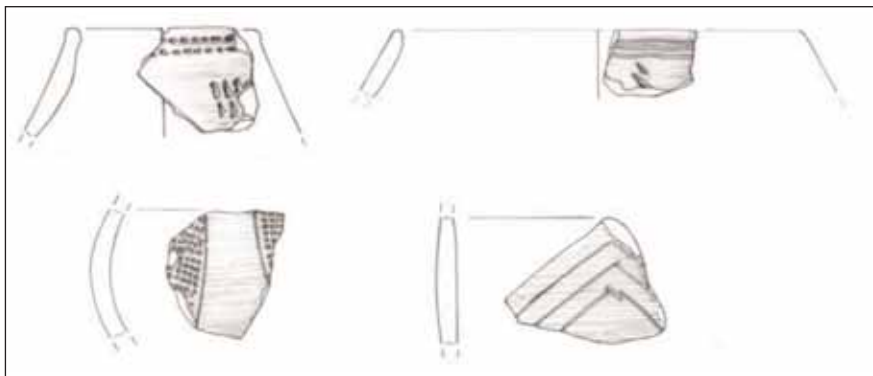
Het aardewerk dat in de grachten werd gevonden geeft aan dat de stadswallen dateren uit de 12-13e eeuw (zie figuur 3). Tevens zijn er aanwijzingen gevonden voor werkzaamheden aan dit verdedigingssysteem in de 15-16e eeuw. Het wallensysteem van Urmond doet qua vormgeving en afmetingen denken aan een landweer. Zeker is echter dat in dit wallensysteem stenen poorten waren aangebracht waarmee het stadsgebied afgesloten kon worden en dat rondelen aanwezig waren die duiden op een bewapende verdediging. De gehele constructie moet dus meer een defensieve functie hebben gehad dan louter een afbakening van het gebied in het landschap. Dit moet een verband houden met de bijzondere betekenis van de havenfunctie van deze plek aan de Maas voor het achterland.

Figuur 3. Middeleeuws aardewerk van de stadswallen van Urmond te Kattekop (naar Claeys & Van de Graaf 2007).

Verrassend was de vondst van drie bodemsporen uit de Bandkeramische periode die bij de opgravingen van een deel van de stadswallen aangetroffen werden op een diepte van 1,3 tot 1,4 m onder maaiveld. Ze kunnen worden geïnterpreteerd als afvalkuilen waarvan alleen de onderste decimeters bewaard zijn. Het daar bovengelige deel is verdwenen door erosie of is geheel omgewoeld bij de aanleg van het wallensysteem. Diverse vondsten konden in de kuilrestanten worden geborgen, waaronder fragmenten van het zo kenmerkende versierde vaatwerk (zie figuur 4). Van dit versierde aardewerk werden 26 fragmenten gevonden: 7 randfragmenten en 19 wandfragmenten van 18 verschillende exemplaren vaatwerk. De versiering geeft aan dat het hier Bandkeramiek uit de Jonge Periode betreft. In totaal werden 157 scherven van ruw- of dikwandig aardewerk aangetroffen, enkele met knobbels en oren. De gevonden vuurstenen werktuigen zijn beperkt tot 3 kling. Daarnaast zijn diverse vuursteenafslagen en restanten van kernen gevonden. Tenslotte een aantal steenbrokken die geïnterpreteerd worden als een fragment van een maalsteen en van een slijpsteen.

De aanwezigheid van Bandkeramiek te Kattekop past goed in het beeld van het occupatiepatroon van deze cultuur in het nederzettingengebied Graethei. De plek ligt aan de rand van het middenterras met onder aan deze helling de Ur als natuurlijk water in de directe nabijheid. De vindplaats wordt omgeven door diverse Bandkeramische vondsten op relatief korte afstand: in het noorden te Berg a/d Maas, in het oosten nabij de Oude Postbaan en in het zuiden te Stein. De onderhavige vindplaats vult dus een witte vlek in het verspreidingsbeeld van de Bandkeramiek in de Graethei.

*Figuur 4.
Bandkeramisch
aardewerk van
Urmond - Kattekop
(naar Claeys & Van
de Graaf 2007).*

2. ARCHEOLOGISCHE BEGELEIDING VAN DE AANLEG VAN EEN WADI EN EEN PARKEERPLAATS BIJ DE SPORTHAL AAN DE MERODESTRAAT TE STEIN

Bij de aanleg van een opvang- en infiltratiebekken voor hemelwater (wadi) nabij sporthal De Kamp aan de Merodestraat te Stein kon een aantal Bandkeramische bodemsporen worden onderzocht. Ook werden dergelijke bodemsporen waargenomen bij de aanleg van parkeerplaatsen naast de genoemde sporthal. Deze

bodemsporen behoren tot de Bandkeramische nederzetting Stein-Heideveldweg, waarvan in 2005 bij de uitbreiding van de sporthal ook bodemsporen werden gedocumenteerd (Hendrix 2006). Ter plaatse van de parkeerplaats grenzend aan de sporthal werden 2 Bandkeramische kuilen waargenomen. In het oostelijk deel van de wadi betrof het 3 Bandkeramische kuilen waarvan de inhoud kon worden onderzocht.

Kuil nr. StHv06III3 (kuil 3) had de afmetingen van 4 bij 2 m en een resterende diepte van meer dan 80 cm onder ontgravingsvlak. Deze kuil bevatte 10 fragmenten van versierd aardewerk op basis waarvan een globale datering in de Jonge Periode kan worden gemaakt (zie figuur 5). Een nadere toewijzing aan bepaalde fasen is niet goed mogelijk vanwege het beperkte aantal versierde scherven. De overige kuilen waren kleiner van afmeting en bevatten minder vondstmateriaal.

Onderhavige vondsten vormen een welkome aanvulling op de archeologische waarnemingen die eerder in de directe omgeving in het kader van de uitbreiding van de sporthal zijn gedaan (Hendrix 2006). De noordwestelijke begrenzing van deze Bandkeramische nederzetting kon namelijk worden bepaald bij de graafwerkzaamheden voor de wadi, die gemiddeld tot 1m diepte onder maaiveld werden uitgevoerd. Alleen in het oostelijk deel van deze 4 m brede en 140 m lange ontgraving werden de Bandkeramische bodemsporen aangetroffen.

*Figuur 5.
Bandkeramiek uit
bodemsporen in de
wadi bij de sporthal
aan de Merodestraat
te Stein
(StHv06III3).*

3. INVENTARISEREND VELDONDERZOEK OP DE BOUWLOCATIE KANAALBOULEVARD TE URMOND

Bouwplannen voor het gebied Kanaalboulevard in Urmond, gelegen tussen de Molenweg en het Julianakanaal, maakte archeologisch onderzoek van dit terrein noodzakelijk. Na een voortraject van bureaustudie en planvoorbereiding werd in april 2006 het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven in april 2006 uitgevoerd door het opgravingsbedrijf Becker & Van de Graaf (Hoven & Helmig 2006). Het terrein werd onderzocht met 7 proefsleuven met een totale oppervlakte van ca. 1000 m². Het onderzoek heeft geen bodemsporen of andere archeologica opgeleverd. Nader onderzoek ter plaatse van de bodemverkleuring die in 2005 bij de

sloop van de fabrieksgebouwen werd geconstateerd (Hendrix 2006) leverde geen nadere informatie op. De voorzichtige conclusie kan worden getrokken dat het gebied niet bewoond is geweest in de periode voorafgaand aan de Nieuwe Tijd.

4. MUREN OF FUNDAMENTEN BIJ DE BOUW VAN EEN BERGBEZINKBASSIN NABIJ KASTEEL ELSLOO

In mei 2006 werd melding gemaakt van de vondst van fundamente die bij de aanleg van een bergbezinkbassin in de Slakbeek direct stroomafwaarts van kasteel Elsloo werden aangegraven. Bij bezoek aan genoemde plaats was hiervan niets meer waar te nemen en moest worden volstaan met een aantal foto's die bij de ontdekking werden gemaakt.

5. ARCHEOLOGISCHE WAARNEMINGEN BIJ DE UITBREIDING VAN SCHOLENGEMEENSCHAP GROENEWALD AAN DE KINSKYSTRAAT TE STEIN

Vanwege de nabijheid van de Bandkeramische nederzetting Stein-Heideveldweg werd besloten de nieuwbouw van scholengemeenschap Groenewald aan de Kinskystraat te Stein archeologisch te begeleiden. In juli kon het bodemprofiel over een relatief groot oppervlak tot op een diepte van ca. 1 m onder maaiveld op de aanwezigheid van archeologica worden gecheckt. Geen enkel archeologisch voorwerp of bodemspoor werd waargenomen waardoor met redelijk grote zekerheid kan worden gesteld dat de noordoostelijke begrenzing van het Bandkeramisch nederzettingsterrein niet tot aan het betreffende bouwterrein reikt. Mogelijk dat rioolrenovatie in de Kinskystraat, en de in haar verlengde liggende Merodestraat (gepland in 2007) meer duidelijkheid over de begrenzing van deze Bandkeramische nederzetting zal geven.

6. EEN ADELIJK GRAF EN ROMEINSE BOUWFRAGMENTEN IN DE ST.MARTINUSKERK TE STEIN

Als gevolg van bodemverzakkingen moesten in de zomer van 2006 stabilisatiewerken uitgevoerd van de funderingen en de vloer van de oude St.Martinuskerk te Stein. De vloer van deze oude kerk werd over de gehele oppervlakte ca. 1 m ontgraven en ter plaatse werd gewapend beton aangebracht ter stabilisatie van dit oude bouwwerk.

Bij het opbreken van de kerkvloer werd medio juni van 2006 een kleine grafkelder met een bakstenen koepelgewelf aangegraven (zie figuur 6). Het betreft een familiegraf van de kasteelheren van Stein dat oorspronkelijk op het priesterkoor van de kerk was gesitueerd.

Op 5 juni 1884 werd deze grafkelder bij de uitbreiding van de kerk toentertijd geopend en daarin werd een eikenhouten kist aangetroffen (Anonymus 1884). Deze kist was 1,88 m lang en had verguld koperen handvatten en andere zerk-

Figuur 6. Adellijke grafkelder in de St.Martinuskerk te Stein.

sieraden. De kist stond oorspronkelijk op een houten baar die vermolmd raakte waardoor de kist op de grond was gestort. Het ineengezakte lijk van een man van gevorderde leeftijd bevond zich in de kist en was nog niet geheel verteerd. Hij had een lengte van 1,72 m, kort grijs haar en had nog enkele tanden van boven- en ondergebit. Zijn doodsmandel was vergaan maar de zwarte zijden strikken waarmee hij was toegesnoerd en de zijden linten die de mantel omzoomd hadden waren nog onverteerd en gaaf.

Het betreft hier met zekerheid het graf van Maurits Willem van Kinsky die op 6 februari 1747 op een leeftijd van 69 jaren te Stein overleed. Hij was de vaderfiguur in het door Ecrevisse gedramatiseerde verhaal van de Vadermoorder van Stein (Munsters 1979).

In de grafkelder werden in 1884 nog enkele beenderen van vroegere begravingen aangetroffen, die daar waarschijnlijk met opzet waren gedeponerd. Wellicht betreft het hier overblijfselen van eerdere heren van Stein die later in deze grafkelder werden overgebracht. Mogelijk waren het de resten van Herman van Bronckhorst van Batenborch, heer van Stein. Hij overleed op 12 februari 1520 en werd op het koor in de St.Martinuskerk te Stein begraven. De adellijke grafkelder werd tot de verbouwing van de kerk in 1749 afgedekt met een sierlijke grafsteen, waarop het gecombineerde wapen van Bronckhorst en Batenborch. Deze fraaie grafsteen bevond zich sedert 1849 voor het altaar van O.L.Vrouw en werd in 1884 in de muur van het nieuwe gedeelte van de kerk geplaatst, in de onmiddellijke nabijheid van de grafkelder. In de eerste helft van de 20e eeuw werd deze grafsteen overgebracht naar de kasteelruïne, waar hij in verticale positie in een muur werd ingemetseld.

*Figuur 7.
Mergelfunderingen in
de vloer van de
St.Martinuskerk te
Stein.*

Na het onderzoek in 1884 werd de opening van de grafkelder weer dichtgemetseld en met een Naamse steen gesloten. In 2006 werden in de grafkelder slechts nog enkele vermolmde houtresten en beenderen aangetroffen. Helaas werd de grafkelder niet bewaard.

Waar alle aandacht uitging naar de adellijke grafkelder werd onderzoek naar de eeuwenoude opvulling van de kerkvloer bijna uit het oog verloren. Deze bestond plaatselijk uit een dik pakket bouwpuin en wellicht is de kerk in 1884, en ook bij eerdere verbouwingen, op haar eigen puin opgebouwd. Na verwijdering van de puinlaag werden op diverse plaatsen funderingen van mergel aangetroffen (zie figuur 7). Bekend is dat het oude koor, dat in 1884 werd afgebroken om de kerk te verlengen, van mergel was gebouwd en 'fraaije gothieke vormen' had (Anonymus 1884).

In de eeuwenoude puinvulling van de kerkvloer werden in juni op verschillende plaatsen fragmenten van Romeinse dakpannen gevonden. Het betrof voornamelijk de goed herkenbare Romeinse tegulae, met de typisch opstaande randen, die in grote aantallen in het vloerpuin aanwezig waren (zie figuur 8). Ook bevatte dit oude vloerpuin veel veldkeien. Plaatselijk waren beenresten aanwezig, wellicht van oude begravingen op de kerkhoven rond de voorgangers van de huidige St.Martinuskerk. Inspectie van de oude kerkvloervulling die ter verwerking bij het recyclebedrijf was gebracht, leverde nog vele fragmenten van Romeinse dakpannen op en ook veel brokstukken van de typisch roze mortel. Ook waren veel grote veldkeien en mergelbrokken in het overigens zandige substraat aanwezig, veelal met kalk- en mortelaanhechting.

Figuur 8. Fragmenten van Romeinse tegulae uit vloervulling van de St.Martinuskerk te Stein.

Bovenstaande Romeinse vondsten in de oude St.Martinuskerk te Stein kunnen worden geïnterpreteerd als overblijfselen van een gebouw uit de Romeinse tijd. Welk karakter dit gebouw had is wellicht niet meer te achterhalen. Zeer waarschijnlijk maakte dit gebouw onderdeel uit van de Romeinse bebouwing die in de jaren twintig in het huidige havengebied aan het Julianakanaal te Stein onderzocht is (Holwerda 1928). Hiertoe behoorde ook het rijke Romeinse grafveld op de Steenakker dat in dezelfde tijdspanne is onderzocht (Beckers 1926) en waar in de loop der tijd drie stenen askisten werden gevonden. In figuur 9 is een overzicht gegeven van de ligging van Romeinse vindplaatsen nabij de St.Martinuskerk te Stein.

De St.Martinuskerk van Stein is gebouwd in de terreinhelling die de overgang vormt tussen het midden- en het laagterras van de Maas. Zeer opmerkelijk is de aanwezigheid van het brongebied van de Ur ter plaatse van de kerk, onder aan deze helling. Deze karakteristieke landschappelijke ligging, in combinatie met de aanzienlijke Romeinse gebouwen en het grafveld in de onmiddellijke nabijheid, en het latere gebruik van het terrein voor de bouw van een kerk, kunnen duiden op een Romeins heiligdom.

Figuur 9. Ligging van Romeinse vindplaatsen nabij de St.Martinuskerk te Stein op de Trianchotkaart.

7. DE GRENSEN VAN DE BANDKERAMISCHE NEDERZETTING EN SPOREN UIT DE IJZERTIJD OP HET BEDRIJVENTERREIN SANDERBOUTLAAN TE ELSLOO

In de zomer van 2006 werden op het laatste onbebouwde perceel van het Bandkeramisch nederzettingsterrein 'bedrijventerrein Sanderbouwlaan' te Elsloo grondwerkzaamheden uitgevoerd voor de bouw van bedrijfsgebouwen. Dit perceel ligt in het noordwestelijke randgebied van dit nederzettingsterrein.

In de diverse tot ca. 1 m diepe funderingsleuven werd slechts 1 Bandkeramische verkleuring waargenomen, waaruit mag worden geconcludeerd dat dit perceel al grotendeels buiten het nederzettingsterrein ligt. Hiermee is een bijna twintig jaren durend veldonderzoek naar de Bandkeramische nederzetting op het bedrijventerrein Sanderboutlaan te Elsloo afgesloten.

*Figuur 10.
IJzertijdkuil op
bedrijventerrein
Sanderboutlaan te
Elsloo (StbS06VI).*

Op onderhavig terrein werden 2 rechthoekige en 1 ovale bodemverkleuringen ontdekt die gekenmerkt werden door een vulling met veel houtskool en as en een roodverbrande ingravingsrand (zie figuur 10). Ze tekenden zich duidelijk in het 40 tot 50 cm diepe ontgravingsvlak af. De afmetingen van kuil 1 bedroegen 2,0 bij 1,5 m, met een resterende diepte van 0,25 m. Kuil 2 was 2,7 m bij 1,8 m, met dezelfde resterende diepte onder het ontgravingsvlak. Kenmerkend voor de vulling was de grote hoeveelheid relatief los asmateriaal en diverse harde brokstukken houtskool. Beide kuilen bevatten weinig aardewerk en de tweede kuil daarnaast nog enkele gebroken keien. De ovale kuil had een diameter van ca. 1 m, een restdiepte van 0,25 m, eenzelfde vulling als de rechthoekige kuilen, veel houtskool en enkele

fragmenten aardewerk. Iets zuidelijker werd uit een vrijwel niet te begrenzen bodemverkleuring een aantal aardewerkfragmenten geborgen.

Een wandfragment uit kuil 1 kent een vermagering met veel kwartsbrokjes. Hierin werd ook een bodemfragment gevonden en beide fragmenten aardewerk geven aan dat de kuil hoogstwaarschijnlijk een relict uit de Vroege IJzertijd moet zijn. Uit de genoemde niet te begrenzen bodemverkleuring stamt een randfragment met de voor de IJzertijd zo typische (vinger)indrukken in de rand. De vondsten zijn gecodeerd met StbS06VI.

In de Graethei hebben we in de afgelopen decennia vaker dergelijke bodemverkleuringen met veel as en houtskool aangetroffen, maar een datering ervan kon niet worden gemaakt wegens het ontbreken van vondstmateriaal erin. Mogelijk dat de datering IJzertijd op basis van de onderhavige vondsten door toekomstige vondsten kan worden bevestigd. Een goed vergelijkbare rechthoekige kuil is onder meerdere in de jaren negentig door mij globaal onderzocht in het terrein tussen de Steinderweg en de Sanderboutlaan, ten noorden van onderhavige vondsten. Op andere plaatsen waren deze kuilen rond tot ovaal van vorm.

De functie van onderhavige kuilen kan verband houden met de productie van houtskool. Hierop wijzen hun typische vulling van as en houtskool en de sporen van hoge temperaturen in de kuilwanden.

8. BANDKERAMIEK NABIJ STATION SITTARD

In juni 2006 werden aan de Valkstraat bij toeval vier bodemverkleuringen in de wanden van een grote 3 m diepe bouwput ontdekt. De vindplaats ligt ten westen van het station te Sittard. De bodemsporen konden slechts globaal worden onderzocht wegens de moeilijke bereikbaarheid in de hoge putwanden en de snel voortschrijdende bouwwerkzaamheden. Het weinige vondstmateriaal dat kon worden verkregen duidt op een Bandkeramische datering van de bodemsporen. Met name een klein versierd randfragment kon alle twijfel wegnemen. Overige vondsten uit de kuilen bestaan uit diverse fragmenten van grofwandig aardewerk, en rand/wandfragment van een zogenoemd duimpotje, twee vuurstenen klingfragmenten waarvan een met sikkelglans, een krabber en een maalsteenfragment.

In september 2006 werd ten zuiden van de vondsten van juni een bouwput gegraven waarin eveneens 4 Bandkeramische kuilen werden waargenomen, waarin bij zeer vluchtig onderzoek onder andere twee versierde scherven werden gevonden die de determinatie Bandkeramiek zeker maakten. Deze bodemsporen moeten behoren tot dezelfde Bandkeramische nederzetting die hier ca. 7000 geleden aanwezig was.

Deze nieuw ontdekte Bandkeramische nederzetting heeft de naam Sittardstation gekregen. De meest nabijgelegen Bandkeramische nederzetting is de zuidelijk van station Sittard gelegen nederzetting Sittard-Thienbunder, waarvan de meest noordelijke bodemsporen op ongeveer 500 m afstand van de nieuw ontdekte nederzetting Sittardstation liggen.

9. OPGRAVING VAN BANDKERAMIEK AAN DE JOANNES RIVIUSSTRAAT TE ELSLOO

Van medio september tot begin oktober voerde Archol bv. een opgraving uit op een terrein aan de Joannes Rivijsstraat te Elsloo, waar voorheen 3 appartementgebouwen uit de jaren veertig lagen. Eigenaar Maaskant Wonen is voornemens op dit terrein nieuwbouw te realiseren en gaf opdracht voor de opgravingen na de sloop van de oude appartementgebouwen.

Een voorstudie van het betreffende terrein leerde dat dit binnen het gebied van de Bandkeramische nederzetting Elsloo-Koolweg ligt. Wegens de aanwezigheid van de in 2006 gesloopte woningen kon dit terrein niet worden onderzocht in het kader van de grote en toonaangevende opgravingen van Modderman in de jaren vijftig en zestig.

Het was dan ook niet verrassend dat bij de sloop van de twee bouwblokken in augustus diverse Bandkeramische bodemsporen werden aangegraven.

Het opgegraven terrein is ca. 35 bij 50 m groot en werd in 2 werkputten opgegraven (zie figuur 11). De sporen van deze steentijdnederzetting bleken redelijk goed geconserveerd onder de inmiddels gesloopte woningen te hebben gelegen. In de achtertuinen waren deze sporen nog van uitstekende kwaliteit. In totaal konden

*Figuur 11.
Opgraving van
Bandkeramiek aan de
Joannes Rivijsstraat
te Elsloo.*

op het terrein 5 aanvullende huisplattegronden van de nederzetting geheel of gedeeltelijk worden onderzocht (zie figuur 12). Hiermee is het aantal van 100 huisplattegronden van de nederzetting Elsloo - Koolweg bereikt. Naast huisplattegronden zijn ook resten van een greppelsysteem gevonden, die goed aansluiten op die van de opgraving van Modderman (Van Wijk 2006).

Veel vondstmateriaal is geborgen uit de afvalkuilen. Het behoort tot het bekende vondstenspectrum van de Bandkeramiek. Het aangetroffen versierde aardewerk duidt op een datering in de Oude en in de Jonge Periode. Een groot aantal afvalkuilen is bemonsterd voor botanische analyse van verkoolde plantenresten, die verricht wordt door de Rijksuniversiteit Leiden. Ook zijn diverse kuilen bemonsterd voor onderzoek naar microdebitage van vuursteen dat door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) wordt verricht. Voor de nadere details zullen we de opgravingsrapportage moeten afwachten.

De opgravingen aan de Joannes Riviusstraat hebben weer een stukje van de grote legpuzzel van de Bandkeramische nederzetting Elsloo-Koolweg opgeleverd. De totale omvang van deze nederzetting wordt geschat op ca. 14 ha. Over een aantal jaren zullen op het aangrenzende terrein nog 3 woningblokken moeten wijken voor nieuwbouw en hopelijk leveren opgravingen dan weer een nieuw puzzelstuk op.

Figuur 12. Voorlopige opgravingsplattegrond van het onderzoek van de Bandkeramische nederzetting Elsloo-Koolweg aan de Joannes Riviusstraat te Elsloo (naar Van Wijk 2006).

10. OPPERVLAKTEVONDSTEN

Tenslotte een aantal opmerkelijke oppervlaktevondsten die blijven getuigen van de archeologische rijkdom van onze regio. Op diverse bekende vindplaatsen zijn in 2006 veel archeologische oppervlaktevondsten gedaan die in dit beknopte overzicht niet allemaal gepubliceerd kunnen worden.

Bandkeramische disselkling en IJzertijdvondsten van Nattenhoven-Broekveld

In april 2005 vond Max Klasberg bij een bezoek aan het brongebied van de Kingbeek een fraaie Bandkeramische disselkling in het Broekveld te Nattenhoven, tussen de Bergerstraat en het brongebied. De disselkling is gemaakt van lydiet en de afmetingen bedragen (l x b x h) 7,3 cm, 4,2 cm en 2,1 cm (zie figuur 13). Inmiddels is relatief veel disselmateriaal in het Broekveld te Nattenhoven verzameld, net zoals vele vuurstenen artefacten. Het voor de Bandkeramiek zo kenmerkende versierde aardewerk is hier echter nog niet aangetroffen.

Loek Brandts vond in 2006 een tweetal fragmenten van glazen LaTene-armbandjes en enkele kralen in het Broekveld. Het Broekveld te Nattenhoven blijkt een gebied te zijn met overblijfselen uit diverse perioden uit onze voorgeschiedenis.

Figuur 13.
Disselkling uit het
Broekveld te
Nattenhoven.

Gesteelde spitsen uit de Graethei

Loek Brandts informeerde mij omtrent zijn vondsten van vuurstenen spitsen van een terrein aan de Hoge Kanaalweg in de Graetheide. Daaronder bevindt zich een tweetal gesteelde spitsen. Dergelijke gesteelde spitsen gevonden in onderhavig gebied heb ik eerder aangetroffen in de verzameling van Harrie Palmen. In deze context past ook de vermelding van de vondsten van gesteelde spitsen in de Graethei ten zuiden van onderhavige vindplaats en o.a. gepubliceerd in Hendrix 2004. Ze getuigen net zoals de vele geslepen stenen bijlen gevonden in de Graethei van de aanwezigheid van Jong Neolithicum in dit gebied, waarvan tot op heden nog eigenlijk nog weinig bekend is.

Bandkeramiek aan de Steenakkerweg te Limbricht

Op een terrein ten westen van het Limbrichterbos vond Loek Brandts binnen een klein oppervlak van ca. 10 bij 10 m diverse stenen voorwerpen zoals vuurstenen krabbers, klingen en ook een disselklingfragment die indicatief zijn voor Bandkeramiek. Dit terrein ligt in de noordelijke randzone van het Bandkeramisch nederzettingengebied Graethei. In het verleden zijn in die omgeving meerdere disselklingen en ook een maalsteen gevonden. Het karakter en de omvang van de vindplaats zijn nog onvoldoende bekend en vragen om nader onderzoek.

*Figuur 14.
Argonne-sigillata van
een Romeins
villaterrein te
Obbicht-Grevenbicht
(BoOG06XII).*

Argonne-sigillata te Obbicht-Grevenbicht

In december vond ik op een Romeins villaterrein tussen Obbicht en Grevenbicht een fraai fragment van terra sigillata vaatwerk aan, voorzien van een rolstempelversiering (zie figuur 14). Het betreft hier het zogenoemde Argonne-sigillata dat dateert uit 4e tot 6e eeuw, dus laat-Romeins. Deze datering is een waardevol gegeven voor de plaatsing van deze voormalige villa in de Romeinse periode.

REFERENTIES

- Anonymus** 1884 De Grafkelder der voormalige dorpsheeren in de kerk te Steyn. De Maasgouw 6, 997-998 Maastricht.
- Beckers, H.J.**, 1926 De begraafplaats der Romeinsche Kolonie te Stein. Publications S.H.A.L. LXII, 361-388 Maastricht.
- Claeys J. & W-S. van de Graaf** 2007 Definitief Archeologisch Onderzoek Kattekop Urmond. Becker & Van de Graaf Nijmegen.
- Hendrix W.P.A.M.** 2004 Oudheidkundig onderzoek te Stein e.o. 8 (2003). Historisch jaarboek voor het Land van Zwentibold XXVI 245-257 Sittard.
- Hendrix W.P.A.M.** 2005 Oudheidkundig onderzoek te Stein e.o. 9 (2004). Historisch jaarboek voor het Land van Zwentibold XXVII 125-133 Sittard.
- Hendrix W.P.A.M.** 2006 Oudheidkundig onderzoek te Stein e.o. 10 (2005). Historisch jaarboek voor het Land van Zwentibold XXVIII 131-141 Sittard.
- Heijen Th.G. & C.A. Huijgen** 1957 Urmond ondermijnde schoonheid.. Gulden reeks van Limburgse monumenten 6.
- Holwerda, J.H. & H.J. Beckers**, 1928 Nederzettingen bij Stein aan de Maas.. Oudheidkundige Mededelingen Leiden 9, 3-51 (1928).
- Hoven E. & J. de Kramer** 2006 Inventariserend veldonderzoek, waarderende fase Kattekop te Urmond gemeente Stein. Becker & Van de Graaf Nijmegen.
- Hoven E. & C. Helmig** 2006 Inventariserend veldonderzoek, waarderende fase aan de Kanaalboulevard in Urmond Becker & Van de Graaf Nijmegen.
- Munsters A.J.** 1979 De vadermoorder van Stein. Stein.
- Simonis A.H.** 1978. Het Guliks stadje Urmond en zijn grondgebied. In: Simonis et al. 1978. Overmunthe, 23-29 Urmond.
- Wijk I.van** 2006. Kort verslag van de opgraving LBK (fase 1) te Elsloo - Joannes Riviusstraat. Leiden.